

C-uppsats i Etnologi

Identitetsskapande i sociala rörelser

Med utgångspunkt i kvinnorösträttsrörelsen i Sverige

Lunds Universitet
Etnologiska inst.
ETN 103, HT 2005
Författare: Qinen Erixon
Handledare: Eva Norström

Innehåll

1. Inledning.....	3
1.1 Bakgrund.....	3
1.2 Syfte.....	5
1.3 Källmaterial.....	6
1.4 Teori och Metod.....	7
1.5 Litteratur.....	8
1.6 Disposition.....	9
2. Berättelser.....	10
2.1 Berättelser och Görande.....	10
2.2 Berättelser och Gemenskap.....	12
2.3 Berättelser och De andra.....	17
2.4 Berättelser om Hjältar.....	19
2.5 Berättelser och Igenkännande.....	20
2.6 Berättelser och Kvantitet.....	22
3. Efter rösträttens införande.....	24
3.1 LKPR:s splittring och slut.....	24
3.2 Kvinnors deltagande och villkor.....	26
4. Avslutning.....	29
5. Källor.....	32

Så har alltså riksdagen beslutat att upptaga den svenska kvinnan som medborgare i samhället. Hon skall få samma rättigheter och skyldigheter som mannen och kommer att för framtiden få lika dela ansvaret med honom. Detta krav på medborgarrätt har varit så omskrivet, förfäktat, förlöjligt ~ och avslaget under de senaste 20 åren att det därtill mist en del av den glans och friskhet den en gång hade då kvinnorna först började samlas därom. Men i denna stund, då det är verklighet, som för 20 år sen mest tedde sig som en dröm, då har åter begreppet rösträtt renats och förnyats, och vi rösträttskvinnor gripas av en högtidskänsla, då vi stanna inför vad som hänt.¹

1. Inledning

1.1 Bakgrund

1902 bildades "Föreningen för kvinnans politiska rösträtt" (FKPR) i Stockholm och strax därefter bildades flera rösträttsföreningar runt om i Sverige. Då hade det gått nästan 20 år sedan första motionen om kvinnors rösträtt lades fram i riksdagen och det skulle dröja ytterligare 20 år tills svenska kvinnor fick rösta första gången i riksdagsval.² 1903 gick de lokala föreningarna ihop och bildade "Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt" (LKPR). LKPR var av förklariga skäl tvungna att arbeta utomparlamentariskt, de arbetade med opinionsbildning och folkbildning genom tidningsartiklar, namnsamlingar, kursverksamhet, broschyrer m.m. Det mer eller mindre fredliga ordet var det centrala hos den svenska kvinnorösträttsrörelsen, till skillnad från de mest omtalade rösträttsaktivisterna, de brittiska suffragetterna, som använde sig av militanta aktioner och offentliga demonstrationer.³

Trots de lugna metoderna mötte den svenska rörelsen stort motstånd; förlöjliganden, förolämpningar och fördömanden var vanligt förekommande. Ett argument från rösträttsmotståndare var kvinnors ointresse för politik och att kvinnor inte var kapabla till att sätta sig in i det politiska arbetet. Den allmänna uppfattningen var att bildningsnivå avgjorde graden av politisk mognad och samhälllig moral. Eftersom kvinnor inte var utbildade i samma

¹ *Rösträtt för Kvinnor 1919:11:01.*

² *Motionen om rösträtt lades fram 1884 av den liberale tidningsmannen Fredrik T Borg och kvinnor fick rösta första gången 1921.*

utsträckning som män var de följaktligen inte heller mogna för det ansvar rösträtten krävde. För att övertyga motståndarna och för att få kvinnor politiskt engagerade blev kurser och upplysningsarbete nödvändig i rösträttsarbetet. Genom detta skulle kvinnor få intresse för och kunskap om hur samhället och statspolitiken fungerade. Kunskap och det skrivna ordet tillskrevs stor kraft, i den tidning som jag använder som källmaterial fanns 1915 en uppmaning om att sprida tidningen då:

Det tryckta ordet är en makt att räkna med. Som droppen till sist urhållkar stenen, så verka de i en viss riktning titt och tätt återkommande tidningsartiklarna på människornas sinnen. De taga slutligen ändå intryck, hur likgiltiga och oförstående de till en början synas ställa sig till en sak eller en idé.⁴

LKPR organiserade sig på liknande sätt som andra folkrörelser i Sverige vid sekelskiftet 1800/1900, med lokalföreningar och ett centralt riksorgan. I LKPR utgjorde lokalföreningarna basen, dessa var självständiga och hade varsin representant i Centralstyrelsen (CS). CS leddes av ett Verkställande Utskott (VU) som bestod av tre medlemmar från "FKPR i Stockholm". VU utförde det löpande ledningsarbetet och hade det övergripande ansvaret, bland annat hade de censurrätt i den nyss citerade tidningen "Rösträtt för Kvinnor" (RfK).

Lokalföreningarna inom LKPR bestod till stor del av ogifta kvinnor med borgerliga yrken men det fanns också föreningar där majoriteten av medlemmarna var arbetarklasskvinnor, exempelvis "Malmös FKPR". LKPR hade ambition att vara klassöverbyggande och partipolitiskt neutral, trots det leddes landsföreningen nästan uteslutande av medelklasskvinnor med liberala värderingar. Den inre kretsen bestod av ca tio kvinnor som lärt känna varandra genom akademiska studier eller i andra politiska sammanhang, dessa var alla bosatta i Stockholm och var vid olika tidpunkter ledamöter i VU med stort inflytande i LKPR. Medelklasskvinnor var ofta mer språkligt, politiskt och socialt tränade än kvinnor från arbetarklassen. Detta var en klar fördel i politiska sammanhang och kan vara en förklaring till att medelklassen var överrepresenterad i rörelsen. Medelklasskvinnorna hade också större ekonomiska resurser och mycket större möjlighet att själva disponera över sin tid, till skillnad från de längre klassernas kvinnor, vilket naturligtvis var en förutsättning för ett engagemang.

³ Suffragetterna (*Womens Social and Political Union, WSPU*) var kända för sina militanta metoder och var en av två stora organisationer i Storbritannien. Den andra, *the National Union of Women's Suffrage Society, NUWSS*, använde sig av mer fredliga metoder och tog liksom LKPR avstånd från suffragetternas arbetsmetoder.

⁴ *Rösträtt för Kvinnor 1915:03:02 (a)*.

LKPR hade som mest 250 lokala föreningar och drygt 17 000 medlemmar av Sveriges 5,5 miljoner invånare. I och med detta var landsföreningen Sveriges största kvinnorrättsorganisation och var dessutom den enda som uteslutande arbetade med kvinnors politiska rättigheter. LKPR arbetade inte enbart för kvinnors rösträtt, utan också för kvinnors aktiva medborgarskap, dvs. möjligheten att ta till vara på rösträtten genom politiskt engagemang.⁵

1.2 Syfte

Jag utgår från att kvinnorrösträttsrörelsen skapade en identitet och att kvinnorna genom sin delaktighet i rörelsen konstruerade rörelsens kollektiva identitet. Mitt syfte är se hur individer genom sitt deltagande i en social rörelse skapade gruppens identitet. Min frågeställning är: hur kan en social rörelse genom berättelser skapa en kollektiv identitet? För att förtydliga vad jag menar med detta kommer jag här nedan definiera begreppen social rörelse och identitet.

Med social rörelse menar jag en organiserad grupp av människor som eftersträvar en social förändring och som har förankring i det civila samhället. En social rörelse är enligt min definition en politisk rörelse, den verkar underifrån till skillnad från statlig politik som är organiserad ovanifrån. En social rörelse uppfattas ofta som en homogen grupp men detta är inte fallet; enligt Håkan Thörn är en social rörelse resultatet av en ”motsättningsfylld och mångdimensionell kollektiv interaktionsprocess” där rörelsen för utomstående ter sig som enhetlig grupp av individer.⁶ Produkten vi ser av rösträttsrörelsen är till stor del gemensamma handlingar och i slutändan att kvinnor får rösträtt, men de motsättningar och inre konflikter som existerat lyfts sällan fram i ljuset, istället sattes en gemensam fasad upp. Men senare i uppsatsen kommer det visas att motsättningar i rösträttsrörelsen ändå var märkbara och att sprickor i fasaden blev synliga. Enligt Alberto Melucci förutsätter en social rörelse tre punkter. Den första är solidaritet gentemot gruppen. Den andra punkten är social konflikt mellan rörelsen och en opponent. Den sista är att rörelsen vill skapa en social förändring.⁷ Håkan Thörn har en liknande definition där de sociala rörelserna skapas utifrån föreställningen om att kollektivt handlande kan skapa en radikalt annorlunda social ordning. Det är utifrån dessa två som jag baserar min definition.⁸

⁵ Uppgifter om LKPR och den kvinnliga rösträttsrörelsen är hämtat ur Rönnbäck 2004 samt Florin/Rönnbäck 2001.

⁶ Thörn 1997:33.

⁷ Mer om Meluccis samt andras definitioner av sociala rörelser se Peterson/Thörn 1992.

⁸ Jmf. Thörn 1997.

Med identitet menar jag hur någon gör, framställer och ser på sig själv och hur omgivningen ser på denna någon. Om den tidiga 1900-talsmänniskan reflekterade över sig själv, sin person och över hur andra såg på henne är det möjligt att rekonstruera hur identitet konstruerades. Identitetskonstruktionen är väsentlig för självförståelsen och även bemötande från omgivningen är viktig för upplevelsen av självet. Genom identiteten skapar människan sin verklighet och den påverkar hur hon lever och upplever sitt liv. Detta innebär inte att identiteten är statisk utan den kan i högsta grad vara dynamisk och är en process där människan ständigt förändras. Identiteten påverkas av samhället men samhället kan också förändras av den identitetsbärande individen.

Jag har en förhoppning om att uppsatsen ska kunna starta en diskussion om relationen mellan sociala rörelser och statlig politik. Jag anser att det behövs en större medvetenhet om och öppenhet gentemot de oppositionella krafterna för att kunna föra en solidarisk och lyhörd politik som också inkluderar de som inte kan göra sin röst hörd via de traditionella kanaler som erbjuds idag. Jag hoppas att denna undersökning ska kunna ge perspektiv på nuet och dess många sociala rörelser.

1.3 Källmaterial

Mitt källmaterial är tidningen ”Rösträtt för Kvinnor” (RfK) som gavs ut av ”Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt” (LKPR). Den kom ut två gånger i månaden mellan åren 1912 och 1919 med sammanlagt cirka 170 nummer och hade som mest en upplaga på cirka 150 000 exemplar. Jag har granskat artiklar och notiser men valt bort att analysera reklamannonser och layout. Anledning till att jag valt just RfK är att tidningen var ett lättillgängligt samtal som skapades av rörelsen själv. Tidningen tillskrevs också stort värde av rörelsen och skulle ”... verka som murbruket mellan stenarna i bygget, som bandet kring blommorna i girlanden, som vinden på vingarna i väderkvarnen, som oljan på maskindelarna, som solsken och vatten på plantorna”.⁹

Jag har fördjupat mig i tidningens två första och två sista år, samt ögnat igenom övriga tidningar och noggrannare läst artiklar som jag funnit intressanta. Jag har letat efter förändringar över tid då detta var en tid med stora svängningar inom rösträttsdebatten men jag har inte hittat några markanta förändringar i de perspektiv jag har lyft fram i uppsatsen utan dessa går att urskilja i tidningar under hela RfK:s tid. Eftersom inte någon förändring har gått

⁹ *Rösträtt för Kvinnor 1912:01:02.*

att finna har jag istället för att använda mig av de citerade texterna i kronologisk ordning tagit upp dem temavis.

RfK var enbart en del av debatten som berörde kvinnans rösträtt, debatten fördes även i dagspress, i litteratur, i riksdagen, på möten, i personliga samtal etc. Jag skulle gärna ha gått igenom dagstidningsartiklar och andra samtal som tog upp rösträtten men har av tidsekonomiska skäl inte gjort det. RfK kan inte ge en total bild av vare sig LKPR eller den svenska kvinnorösträttrörelsen men det väsentliga är vilken identitet som tidningen bidrog till att skapa. RfK, en tidning tillgängligt för allmänheten med inriktning på kvinnans rösträtt, anser jag vara ett bra material att analysera rörelsens identitetsskapande med.

Skälet till att jag valt kvinnorösträttsrörelsen är att det var en social rörelse som omfattade en större del av världen, som engagerade en stor del av Sveriges befolkning och som många kom i kontakt med. I början av 1900-talet fanns färre sociala rörelser än idag och kvinnor skulle av tradition hålla sig inom den privata sfären vilket gör att jag tror att detta engagemang var ett mer aktivt och riskablare val än vad många engagemang kan vara i dag. Ett förtydligande är här värt att göra, det är inte kvinnorösträttsrörelsen, "Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt" eller "Rösträtt för Kvinnor" i sig som uppsatsen handlar utan RfK är det material som jag applicerar mina teorier på. Samtidigt är det betydelsefullt att ha bakgrundskunskaper om organisationen och tidningen samt om tiden och skådeplatsen för att kunna tolka och sortera ut element från materialet.

1.4 Teori och Metod

Teorierna jag har använt mig av är till stor del hämtade från etnologen Alf Arvidssons *Folklorens former* där han diskuterar varför och hur berättelser skapas och från antropologen och sociologen Erving Goffmans analys av berättandet om sig själv och om sin grupp som han tar upp i *Jaget och maskerna*. Det jag kommer att analysera är alltså berättelser och min utgångspunkt är att berättelser och identitet är intimt sammankopplade. Utan berättelser och reflektioner om jaget eller gruppen kan inte identiteten definieras. Jag använder begreppet berättelser som uttalade eller osagda redogörelser och skildringar om en person, om en grupp av personer eller av situationer, platser, normer och myter som har anknytning till och är väsentliga för dessa personer. Berättelserna kan vara muntliga, nedskrivna, illustrativa, sceniska, tonsätta eller reflexioner kring dessa narrativa element. I den här uppsatsen är det de *nedskrivna* berättelserna som analyseras.

Efterkonstruktioner och andrahandskällor kan omöjligt ge en komplett bild av hur dåtiden upplevdes, dessutom uppfattas en tid olika beroende på vem som erfar den. Men det väsentliga är inte att jag gör en ”korrekt” konstruktion av historien utan att jag kan använda materialet för att göra en analys av det fenomen jag är intresserad av, dvs. sociala rörelser. Den allmänna rösträttens¹⁰ införande var inte slutet på en social rörelses existens och inte heller början på en ny, utan det var en fas i kvinnorörelsens historia och det är ”... vanligtvis eftervärlden, som uppdelar historien i epoker. För de levande te dessa sig icke så skarpt avgränsade”¹¹ som det står det sista året i RfK. Rösträttens införande var bara en del av den förändring som pågick och pågår.

1.5 Litteratur

Den litteratur jag främst kommit i kontakt med när det gäller sociala rörelser är den italienske sociologen Alberto Meluccis *Nomader i nuet* och sociologen Håkan Thörns *Modernitet, sociologi och sociala rörelser* och *Rörelser i det moderna*. När det gäller berättelser och narrationsforskning är det Alf Arvidsson och Erving Goffman som varit tongivande. Identitet är ett idag ett begrepp som avhandlas i en uppsjö av akademiska texter. En viktig teoretiker inom identitetsforskningen är sociologen Anthony Giddens men även de tidigare nämnda teoretikerna behandlar identitet.

Vad gäller den kvinnliga rösträttsrörelsen i Sverige har det skrivits lite i jämförelse med mängden som skrivits om de brittiska suffragetterna, den manliga rösträttsrörelsen och andra sociala rörelser. Få avhandlingar finns som enbart tar upp kvinnorösträtten, de senaste åren har det tillkommit mer litteratur i ämnet men det är fortfarande är glest i hyllorna. Mycket av min bakgrundsinformation om rösträtten har jag hittat i den svenska statsvetaren Josefin Rönnbäcks doktorsavhandling *Politikens genusgränser* och Kjell Östbergs bok *Efter rösträtten*. Jag har även läst andra kortare texter och översikter om den svenska och den internationella kvinnorösträttsrörelsen, exempelvis *Forskarantologin: Rösträtten 80 år*. Utöver detta har jag läst nutida och historiska texter om främst kvinnoaksrörelsen men även till viss del om andra sociala rörelser för att få en bredare kunskap om ämnet.

¹⁰ Jag använder ”allmän rösträtt” trots att det inte är helt korrekt. Fram till 1948 fick personer i Sverige som gått i konkurs, blivit omhändertagna inom fattigvård eller fått straffpåföljd inte rösta och fram till 1988 hade omyndigförklarade inte rätt att rösta. Fortfarande har svenska medborgare under 18 år inte rösträtt, inte heller får personer bosatta i Sverige utan svenskt medborgarskap rösta i riksdagsval oavsett tiden de vistats i landet.

¹¹ Rösträtt för Kvinnor 1919:11:01.

1.6 Disposition

Efter detta inledande kapitel med bakgrund och metodologi kommer jag i nästkommande kapitel applicera mina valda perspektiv på berättandet i RfK, vilket jag gör genom att belysa olika textexempel. Citaten kommer inte i kronologisk ordning utan är istället ordnade utifrån de perspektiv jag valt att ta upp eftersom dessa går att hitta i tidningar under hela RfK:s tid. Kapitel två är uppsatsens viktigaste del och de är där grunden för analysen läggs.

I kapitel tre riktar jag in mig på vad som hände efter den allmänna rösträttens införande och konsekvenserna av den. Det är en mer allmän diskussion om rösträttens följder och vad som hände när rörelsen nått sitt mål. I det fjärde och avslutande kapitlet gör jag en sammanfattande diskussion kring sociala rörelser, berättelser och identitet.

2. Berättelser

Som jag skrev i inledningen påverkas identiteten av berättelser och är betydelsefulla för skapandet av en grupp gemenskap. Berättelser finns i alla kulturer och bland alla människor, berättelser skapar grupp gemenskap och den binder samman berättaren och åhörarna. Berättelserna skapar ett "vi" och en motpol, "de andra". Genom berättelsen berättar berättaren sig själv och sin grupp, berättelserna skapar en identitet samt undervisar och fostrar. Väsentliga händelser, platser och personer, ideal, normer och rättesnören är viktiga för gruppen att känna till och behärska för samhörigheten och för att undvika splittringar.¹² I kapitlet kommer jag att avhandla berättelser ur följande perspektiv: görande, gemenskap, vi och de samt hjältar, igenkännande och kvantitet varav de sistnämnda i själva verket är till för att förtydliga de förstnämnda.

2.1 Berättelser och Görande

Identitet formas genom hur människan individuellt och i grupp framställer och gör sig själv samt genom den roll hon spelar. Simone de Beauvoir skrev 1949 i *Det andra könet* det ofta citerade: "Man föds inte till kvinna, man blir det".¹³ Genom att klä sig och agera som en kvinna, gör individen sig till Kvinnan. Även omgivningen ser och beter sig vanligtvis mot personen på det sätt som de lärt sig att de ska uppträda gentemot någon som "är" kvinna. Detta spår på kvinnans självidentitet som kvinna. Enligt Judith Butler görs identiteten genom att en person gör en imitation av sig själv eller av tidigare upplagor, detta kallar hon *performance*. Detta spel är ett "... djupt inrotat, kroppsligt förankrat spel ..." som skapas genom upprepningar som konstituerar jaget. Butlers performance kan växla från omedvetet till medvetet och från ett synligt till ett osynligt spel.¹⁴ Alf Arvidsson skriver om performance så som det används i folkloristiken, och där kan betraktaren tydligt se skillnaden mellan performance och icke-performance. Performance är då ett medvetet spel som används för att tydliggöra att en person går in i en roll, vid exempelvis berättandet av en historia.¹⁵ Erving Goffman använder sig av ordet *framträdande* där individen enskilt eller i grupp spelar en roll, medvetet eller omedvetet, för att betraktaren ska få en bestämd bild av den eller de som

¹² Se Goffman 2004 och Arvidsson 1999.

¹³ de Beauvoir 2001:162.

¹⁴ Se Butler 2005:66 ff.

¹⁵ Se Arvidsson 1999: 179f.

spelar.¹⁶ Spelet är oftast avsiktligt men kan också, vara spontant, vilket det än är så är det meningen att åskådaren ska tro på skådespelarens äkthet.

Jag använder mig av Goffmans definition av framträdande men har ändå haft de andras synsätt i åtanke vid läsandet RfK. Om all interaktion mellan människor är framträdanden, så är även "Rösträtt för Kvinnor" ett framträdande, medvetet eller omedvetet. I resten av detta huvudkapitel kommer jag att skriva om olika sätt som identiteten görs i RfK genom framträdande. Framträdandet skapar en självbild, självbilden är avgörandet vid skapandet av en identitet.

Goffman talar även om *team*, ett gruppframträdande gentemot övrig omgivning. Flera personer spelar tillsammans skådespelet och upprätthåller en fasad, genom framträdandet så förmedlas en bild av gruppen. Team-känslan har stor betydelse för gruppgemenskapen då den skapar en gräns mellan de inom och de utom gruppen. Berättelser skapar bilder av gruppen, dessa bilder förmedlar personers görande och framställer därmed deras och rörelsens identitet.¹⁷ För att teamet ska fungera krävs solidaritet gentemot övriga medlemmar. Att ingå i teamet innebär att team-medlemmen tar del av äran eller skammen av andra team-medlemmars agerande. Därför framställs gärna medlemmarna positivt, oavsett vad andra enskilda individer i kollektivet anser. Ett exempel från RfK 1919 är följande text om historiken Lydia Wahlström, som var en nyckelperson i rörelsen. Wahlström görs till en kunnig person, hon var och befästs här som en förebild för rörelsen:

Jag vet heller ingen svensk historiker, som bättre än d:r W. framställa och klargöra det för varje kyrkosamfund djupast karakteristiska. Vad man blir särskilt tacksam för, är det *objektiva* i d:r W:s framställning. Det är här inte om en svartmålning å ena sidan och å den andra en bild med ljusa färger och harmoniska linjer.¹⁸

Dr Wahlström var inte bara lika bra som männen utan hon var den bästa. Hon *gjordes* alltså till den bästa, hon framställdes som objektiv och hon särskiljde sig från andra genom att skriva inom ett område som var begränsat för kvinnor; religion. Men det är inte främst Wahlström som görs till en objektiv person utan det objektiva framställs som något positivt. På detta sätt skapades Wahlströms egenskaper till något bra. I berättelsen framträdde hon, visserligen via någon annan, som en viss sorts person. Det berättades om Wahlström på ett

¹⁶ Se Goffman 2004:25f.

¹⁷ Goffman 2004: 73ff.

¹⁸ Rösträtt för Kvinnor 1919:10:02.

smickrande sätt, på det sättet framställdes inte bara hon utan hela rörelsen som pålitlig och rättskaffens.

Berättelserna handlade i det här fallet om rörelsens anseende och om deras avgränsning gentemot omvärlden. Berättelserna som skapar gemenskap och status handlar inte enbart om enskilda team-medlemmar utan även om rörelsen i stort. I kommande citat, också från 1919, framställs den svenska rörelsen som kosmopolitisk och respekterad runt om i världen:

Redan äro de engelska kvinnor färdiga med sin resoluta energi och stora resurser planera liknande föredragsserier (i sociala, pacifistiska m. fl. ämnen), så snart förhållandena tillåta, och därtill räkna de redan på skandinaviska talarinnor.¹⁹

De engelska kvinnorna hade resolut energi och stora resurser, de var något av hjältar för svenska rösträttskvinnor. Upphöjandet av brittiskorna märks i de många artiklar som hade fokus just på England. Skandinaviskorna sägs vara önskade av hjältarna vilket innebar att de kunde åka snålskjuts på brittiskornas framgångar. Både de brittiska och de skandinaviska rösträttskvinnorna identiteter *gjordes* på ett fördelaktigt sätt.

2.2 Berättelser och Gemenskap

I detta avsnitt kommer jag att ta upp olika gemenskaper som RfK skapade, dessa gemenskaper är i det här fallet nationalitet, kön och politisk ståndpunkt. Till att börja med avhandlar jag den svenska identiteten.

Ett inledningscitat i RfK från 1912 av W E Gladstone lyder: ”Alla som bo i ett land böra ha intresse för detta land, älska detta land, och rösträtten ger denna känsla till intresse, föder denna kärlek.”²⁰ Runt sekelskiftet 1800/1900 var nationalstaterna på framväxt, kulturskillnader poängterades och den nationella identiteten var under uppbyggnad. Skansen, som skulle visa upp väl valda delar av det pittoreska Sverige med dess allmogekultur grundades 1891 och svenska flaggan dag infördes 1893, flaggan var en viktig del av ett folks identitet då det var något att samlas kring. Flera världsutställningar som Stockholmsutställningen 1903 och Baltiska utställningen i Malmö 1914 anordnades, där nationer profilerade sig, berättade om sig själva och visade upp det som de styrande ville att omvärlden skulle förknippa landet med. Det är genom den fasad eller det framträdande en nation visar upp som andra länder lär sig associera nationen med. Även statens medborgare

¹⁹ Rösträtt för Kvinnor 1919:12:04.

sammankopplar ”sin” nation med de egenskaper som görs till landets egna. Den nationella identiteten har som syfte att binda samman nationen, i Sverige byggdes identiteten vid den här tiden på bl.a. allmogekultur och naturromantik men tog sig också identiteten som modern industrination.²¹ Politisk rösträtt ses som en rättighet för medborgare inom en stat. Det är människor som bor inom nationens avgränsade område som är medbestämmande över vad som händer i landet. Vad som händer utom gränserna har enskilda individer i princip ingen rätt att lägga sig i, rösträtt är främst en inomstatlig angelägenhet.

Gladstone i citatet kopplade samman fosterlandskärlek med rösträtten. Han ansåg att rösträtten skulle skapa fosterlandskärlek, ett argument som borde ha bitit på politiker som ville skapa en stark nationalstat. Den som älskar sitt land älskar följaktligen dess medborgare och vill därmed det bästa för sitt landsfolk. För att arbeta för rösträtt på nationell nivå krävdes ett viss mått av solidaritet gentemot landets invånare. Denna solidaritet skapas genom en nationell samhörighet vilket kräver ett nationellt tänkande. Samhörigheten bygger på de konstruerade nationella egenskaperna och en föreställd gemenskap. Ett gemensamt vi är betydelsefullt för att skapa en gemenskap. I ett nummer av RfK från december 1918 skrev Rosita Schwimmer att:

Ljuset kommer från Östern har det förut hetat. För oss kvinnor heter det: friheten kommer från Norden. Hell norrskenet, som lyser in i de avlägsnaste hörn av Europa och upplyser den väg, som skall föra kvinnorna till frihet. Endast Sverige fattas ännu för att ge den fulla glansen åt det norrsken, som uppstått ur en utvecklad rättfärdighetskänsla och ett logiskt tänkande. Jag tror att de svenska männen ha både hjärta och huvud. Därför utbringar jag ett leve för de svenska kvinnornas rösträtt. Vi som leva i skuggan av social orättvisa, vi kasta längtansfulla blickar mot ljuset som kommer från Norden.²²

De övriga nordiska länderna införde rösträtt för kvinnor 1906-1915 vilket innebar att Sverige i jämförelse var sen med rösträttsreformen.²³ När stycket skrevs 1918 hade Sverige inte infört allmän rösträtt men fick ändå del av äran från övriga Nordens utveckling. Samtidigt gav jämförelsen med de andra länderna en bild av Sverige som underutvecklad. Ingen nation vill ses som outvecklat vilket gav rösträttsivrarna argument för rösträtten. I citatet togs ”typiskt svenska” karaktärsdrag fram som rättfärdighetskänsla och logisk tänkande. Den nationella retoriken gjordes tidigt till ett argument för att Sverige skulle få allmän rösträtt, som vi också

²⁰ *Rösträtt för Kvinnor 1912:20:01.*

²¹ *Jmf. Ehn/Frykman/Löfgren 1999 och Löfgren 1999.*

²² *Rösträtt för Kvinnor 1918:20:01.*

²³ *Finland fick rösträtt 1906, Norge 1913 och Danmark 1915, Rönnbäck 2004:356.*

sett i föregående stycke. Att smickra dem som redan hade rösträtt i det egna landet och alltså hade makt att även ge kvinnor rösträtt, dvs. männen som ”ha både hjärta och huvud”, var ett grepp för att få igenom rösträtten. Syftet med berättelsen om det svenska och om de svenska männen var, enligt min tolkning, att ge en bild av hur Sverige och svenska män egentligen *är* och vad Sverige borde leva upp till. Berättelsen om Sverige utvecklade och förstärkte den svenska identiteten vilket skapade gemenskap. Gemenskapen skapade solidariteten och sympatin gentemot sina landsfränder. 1913 står det att läsa:

Då den svenska kvinnan hittills visat sig vara fullt värdig det mått av frihet hon småningom erhållit, är jag övertygad om, att hon också – den gifta såväl som den ogifta – skall visa sig vara värdig den utsträckta frihet, som jag hoppas, att en snar framtid skall skänka henne.²⁴

I citatet är både nationalitet och kön viktiga, det var den Svenska Kvinnan som hade visat sig värdig. Det är inte kvinnor i allmänhet utan just den *svenska* kvinnan och det är inte svenskar i allmänhet utan just den svenska *kvinnan*. Nationalitet och kön blev i förening en identitet som Sveriges rösträttskvinnor tog till sig. Fem år senare då ”... riksdagen beslutat att upptaga den svenska kvinnan som medborgare i samhället”²⁵ finns ett annat exempel på att både kön och nationalitet tillsammans var betydelsefulla:

På paradiset tro vi icke mer, och vi vilja icke komma in i det medborgerliga arbetet med en börda av stora löften. Men det vore fåvitskt att tro, att kvinnorösträtten skulle gå omärkligt förbi. Den kommer att sätta sin prägel på samhället och på kvinnorna själva. Vi sväva icke alldeles i blinda rörande arten av kvinnors blivande insatser. Hennes utövande av den kommunala rösträtten och det sociala arbete hon utfört pekar på att hon, förutom de intressen hon redan har gemensamma med de olika partierna, genomgående tyckes ha en vilja och naturlig böjelse att se på samhället ungefär som husmodern på sitt hem, att ordna dess dagliga liv och dess praktiska detaljer och träda fram för dem, som icke kunna tala för sig själva.²⁶

De svenska kvinnorna hade bl.a. tagit till vara på sin kommunala rösträtt och fick enligt citatet med sina ”kvinnliga” egenskaper som husmoderlighet och empatiska förmåga en god start till sitt partipolitiska arbete. En stor del av identitetsskapandet var av förklarliga skäl ”Kvinnan”. Men denna kvinnlighet innefattade inte enbart svenska kvinnor utan det var en kvinnlighet som omfattade alla kvinnor. Första världskriget medförde nya retoriska

²⁴ Rösträtt för Kvinnor 1913:18:01.

²⁵ Rösträtt för Kvinnor 1919:11:01.

²⁶ Rösträtt för Kvinnor 1919:11:01.

möjligheter och kvinnors solidaritet och omtanke över nationsgränserna blev ett argument, vilket följande citat i RfK från 1915 visar:

Centralstyrelsen i landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt, samlad till årsmöte i Stockholm januari 1915, känner ett behov att i närvarande skräckfyllda tid sända alla våra systrar i såväl de krigförande som de neutrala länderna en från hjärtat gående hälsning och en varm önskan om en snar och varaktig fred. Aldrig ha vi haft en starkare känsla av de internationella bandens värde än i denna söndringens tid. Våra erfarenheter såsom förmedlare av förbindelserna mellan de krigförande länderna ha visat oss att till och med i dessa länder ha rösträttsrörelsens kvinnor förmått höja sig över nationalhatet och mötas med kvinnorna från motsidan i kvinnligt medlidande och kvinnlig hjälpsamhet.²⁷

Här skapades ett *kvinnligt* medlidande, en *kvinnlig* hjälpsamhet och en universell kvinnlighet. Kvinnor och särskilt rösträttsrörelsens kvinnor höjde sig över nationalhatet till skillnad från männen. Denna egenskap krävdes i politiken för att få slut på kriget, men det var inte enbart i direkt samband med kriget som hennes egenskaper behövdes utan kriget synliggjorde också att de var nödvändiga i politiskt arbete.

Är det männe förmätet att tro, att kvinnorna med sitt starkare rättfärdighetskrav, sin impulsivitet och förmåga av intuition äro särskilt lämpade för en sådan uppgift? [att arbeta partipolitiskt, min anm.] Bör ej 'den speciellt kvinnliga livssyn göras gällande, som i medlidandet, kärleken, offervilligheten och samarbetet ser livsfaktorer, utan vilka världen går under'? [---] Har ej under världskriget och efter detsamma ropet på kvinnan såsom moderlighetens och människokärlekens vårdarinna blivit starkt förnummet?²⁸

Det typiskt kvinnliga; medlidande, kärlek, offervillighet och samarbetsförmåga framställs som essentiella egenskaper i citatet, det är berättelsen om Kvinnan. Medmänsklighet och moderlighet var under första världskriget särskilt användbara argument för att kvinnor skulle tillåtas vara medbestämmande i stats- och världspolitik. Berättelsen om kvinnan skapade en gemenskap, *vi* är alla kvinnor och besitter samma egenskaper, identiteten som kvinna blir alltså betydelsefull.

Förutom omsorg, omtanke och omhändertagande kvalitéer fanns också något annat som utmärkte kvinnorna. Det var hennes styrka och hängivelse för det hon trodde på. Kvinnans självuppoftning gällde inte bara barn och hem utan också hennes politiska övertygelse. Den 9 april 1912 härjade en storm i landet på "kvinnornas dag" då föredrag och möten hölls i

²⁷ Rösträtt för Kvinnor 1915:02:01.

²⁸ Rösträtt för Kvinnor 1919:14:02.

åtskilliga FKPR. I flera notiser i RfK rapporterades det om stormen, här från ett landsortsmöte:

Vi avhöll vårt opinionsmöte under vinterns allra värsta yrväder. Vi tänkte oss att av brist på folk inställa detsamma, då det ju var antagligt att ingen som ej var tvungen skulle våga sig ut. Snön yrde, så vi sågo endast några meter framför oss, dessutom vadade vi i snön till knäna. Kl. halv 9 voro vi 70 personer [...] och sedan tågade vi i väg hem under ännu värre väder med orkanlik storm²⁹

Några månader senare skrev Gulli Petrini, en ofta förekommande skribent i RfK, angående rösträttskvinnornas ihärdighet och starka vilja att "... kvinnorna ville inte godvilligt finna sig i att uteslutas; de fortsatte med sin agitation, men sände nu sina petitioner direkt till riksdagsmännen istället."³⁰ Enligt Kramers i följande text i RfK 1912 skapade tidningen gemenskap i ett samhälle där rörelsens aktiva inte hade möjlighet att träffas:

Rösträtt för Kvinnor kommer att för alla svenska rösträttsvänner utgöra en gemensam mötesplats, om icke för dem personligen (som på årsmötena), så åtminstone för deras tankar och åsikter. Jag tror att intet kan verka bättre för ömsesidig förståelse och bättre främja gemensamt arbete och gemensamma ansträngningar än att var 14:de dag läsa om regeringens och de olika politiska partiernas hållning gentemot kvinnorösträtten, om rörelsens utveckling i alla delar av landet och de uppmuntrande ord, med vilka framstående vänner till saken hemma och utomlands glädja rösträttsarbetarna.³¹

Både i början av 1900-talet och idag fanns och finns behov av gemensamma forum. I både de nationella och i de globala rörelser som fanns och fortfarande finns behövs sätt att kommunicera, informera och skapa gemensamma referensramar. I en del grupper har Internet till stor del tagit över rollen framför pappersmediet när det gäller kommunikation men tidningar och fanzines används fortfarande flitigt. Många av medlemmarna i LKPR träffade sällan eller aldrig aktiva utanför den egna föreningen förutom en och annan reseföreläsare på besök. Idag finns möjlighet att snabbt ta sig mellan två platser, de flesta har tillgång till telefon och via radio, TV och Internet kan vi få all den information vi behöver. Situationen såg annorlunda ut i början av 1900-talet, RfK och nyhetstidningar blev viktiga medier i mycket större uträkning än idag, för kommunikationen mellan medlemmarna.

²⁹ *Rösträtt för Kvinnor 1912:05:03.*

³⁰ *Rösträtt för Kvinnor 1912:12:03*

³¹ *Rösträtt för Kvinnor 1912:04:04.*

Vi:et, som svenskar, som kvinnor och som rösträttskvinnor var väsentligt för att skapa solidaritet och för identitetsskapandet. Med en gemensam identitet skapas en gemenskap som föder solidaritet och sammanfogar gruppen.³² Konstruerandet av gemenskapen var viktig för sammanhållningen inom rösträttsrörelsen.

2.3 Berättelser och De andra

Rösträttskvinnorna mötte stort motstånd precis som andra sociala rörelser som velat förändra samhällets grunder. Att gå emot samhällets normer är alltid svårt och motståndarna till saken blir ett ”andra” att förhålla sig till. Att tala om vi:et i gemenskapen som jag gjorde i förra kapitlet, utan att kontrastera det mot ”de andra” gör vi:et betydelselöst och obegripligt. Vi:et och de:et blir ett motsatspar som människan behöver för att förstå och identifiera världen.³³ Dessa motsatspar behöver inte i någon egentlig mening vara olika men är i tankevärlden motpoler. Motpolerna kan förändras beroende på samhällsbilden, människans uppfattning om sin omvärld och på situationen. Jag ska ge ett exempel för att förtydliga vad jag menar: ”Kvinna” och ”man” kan ses som motsatser inom kategorin människa men kan också placeras i en gemensam kategori då ex. ”människa” ställs mot gruppen ”djur”. Motsatserna är inte självklara, de är kontextbundna och konstruerade men ändå nödvändiga för att människan ska kunna beskriva och förstå sin omgivning. En människas identitet skapas alltså genom att jämföra hennes egenskaper med någon annans. I en värld där människor inte delades upp i kön skulle inte heller ordet eller identiteten ”kvinna” existera eller vara betydelselös. Kvinnan *görs* dvs. tillskrivs och tillskriver sig egenskaper som motpolen, dvs. män inte har. Men även om identiteten är konstruerad är den inte alltid möjlig att förändra, identiteten är till stor del cementerad av norm och tradition.³⁴ Eftersom identiteten är konstruerad så kan ingen *vara* en identitet, utan det är något individen *gör*.. Identitetens *skapas* utifrån hur personen *gör sig* eller hur personen *görs* av omgivningen och vilka egenskaper som lyfts fram, människan gör sin värld förståelig genom att agera så som förväntas utifrån hennes pålagda identitet.

Män existerade som motpol när det gällde orättvisor som utbildningsmöjligheter, yrken och löner. Oftast framställdes inte männen direkt med andra kvalitéer än kvinnor, utan det var lagstiftningen som var fel. Med tanke på hur kvinnor utgjorde en tydlig grupp där deras egenskaper och identitet framhölls tycks det för mig märkligt att män inte sattes som en

³² Arvidsson 1999:29.

³³ Jmf. Ehn/Löfgren 1994.

³⁴ Jmf. Hacking 2000:25ff.

explicit motpol. Jag tolkar detta som en strategi att hålla sig på god fot med ”fienden” som ju också kunde bli ”räddaren”, de som hade makt att förändra kvinnans situation. I följande citat från 1915 är det dock synnerligen tydligt att mannens egenskaper kontrasterar kvinnans.

En sak, som när man betänker den, synes fullkomligt tröstlös, är frågan om kvinnors rätt att få gå i fred på gatan. [...] Förklaringen kan ej vara någon annan än denna: hur vidrigt vi kvinnor än finna detta männens beteende att så snart det är mörkt tro *sig* ha rätt att tilltala okända kvinnor, kunna vi dock aldrig få den svenska genomsnittsmannen att inse sin orätt i detta fall. Ty genomsnittsmännen äro alltför många. Och männen ha makten [---] vi, som med harm se att våra döttrar nu få utstå att höra samma råa ord som vi hört sedan vår ungdom, och att männen fortfarande känna sig ha samma oinskränkta frihet gent emot oss.³⁵

Artikeln ger en bild av män som okänsliga varelser som använde sig av råa ord och ofredade kvinnor, något som tidigare citat har visat att kvinnor inte gjorde med sin ”naturliga” böjelse för omsorg och omtanke till andra. I det här fallet handlade inte åtskillnaden mellan kvinnor och män om juridiska skillnader utan om skillnad i beteende där män utmålades som skurkar. Politiker som var obenägna till förändring till kvinnors fördel fick också allvarlig kritik och utmålades som enfaldiga och framförallt konservativa när inte vill utöka rösträtten. Följande artikel publicerades nio dagar innan beslutet togs om allmän rösträtt:

I vårt land däremot tycker Första kammaren tydligen inte om någon snälltågsfart, när det gäller kvinnoreformer, utan den tycks ha tagit till sin kulturhistoriska uppgift att se till, att Sverige blir ett bland de sista länderna i Europa, där kvinnorna få den fulla medborgarrätten.³⁶

Ett annat *de* var de brittiska suffragetterna som med sina aggressiva metoder riskerade att göra rörelsen ”okvinnlig”. Genom sitt avståndstagande kunde den svenska rörelsen markera att de fortfarande hade sin kvinnlighet i behåll med sitt mer stillsamma arbetssätt, vilket bl.a. gjordes i RfK 1912:

Rösträttsrörelsens varmaste vänner känna, att en rättvis sak icke kan gagnas genom orättvisa handlingar. Det gäller icke mycket frågan om våldsamma medel, utan fastmer den blinda våldsamheten som riktas mot dem, som intet ont gjort. De nyligen timade anfallen på personer uppväcka underhusets sympatier för motståndarna mot kvinnans rösträtt och komma även de välvilligt stämnda att ställa sig tvekande.³⁷

³⁵ *Rösträtt för Kvinnor 1915:03:02 (b)*.

³⁶ *Rösträtt för Kvinnor 1919:10:01*.

Men trots motståndet fanns den ”kvinnliga” lojaliteten även mot suffragetterna. I en artikel från samma år berättade Ellen Key att:

... jag nyligen svarat *Ja* på frågan om jag ville underteckna en internationell protest mot att suffragetterna ej behandlas som *politiska* utan som kriminella fångar. Just emedan jag *ogillar* suffragettaktiken, borde detta *ja* visa att intet sätt att strida för vår sak hos mig rubbar kärleken till rättvisan i allmänhet och vår rättvisa sak i synnerhet!³⁸

Det fanns alltså en synliggjord kluvenhet i rörelsen om hur den skulle förhålla sig till exempelvis suffragetterna. Suffragetterna var ju, trots sin annorlunda taktik, kvinnor och de arbetade för rösträtten. Om det var de gemensamma egenskaperna eller skillnaderna som skulle lyftas fram kunde rörelsen inte enas om. De som ansågs motarbeta rörelsens syften, men ändå arbetade mot samma mål utsattes både av kritik och visades solidaritet gentemot. Solidaritet var en egenskap som ofta tillskrevs kvinnor samtidigt som avståndstagandet existerade mot kvinnor som använde sig av ”okvinnliga” metoder eller bröt mot normer och tabun.

2.4 Berättelser om Hjältar

Hjälteberättelser är också en del av skapandet av gemenskap, berättelserna om förebilder sätter upp normer och eftersträvansvärda ideal. Genom förebilder förstår rörelsens medlemmar vad som är rätt och riktigt inom rörelsen. Dessa fostrande berättelser återkom ofta, särskilt i samband med födelsedagar eller bortgång där kvinnor hyllades som hjältinnor i förtroliga skildringar. Förutom det fostrande ändamålet skapade de personliga berättelserna en föreställning om närhet och intimitet som gav en känsla av trygghet. Berättelserna gjorde det lättare att identifiera sig med de personer texterna handlade om.³⁹ I en artikel från 1913 står det om Lotten von Kræmer som dedicerade sitt liv till kvinnorättsrörelsen trots att det innebar att hon fick ge upp sitt livs kärlek. Mannen för hennes trängtan var:

... utan tvivel av en mycket konservativ läggning, han avskydde offentligt framträdande för kvinnan, och fast han råder Lotten von Kræmer att söka utlopp för sin verksamhetslust och sin begåvning i litterär alstring, gör han det onödigt grymma förbehållet, att hon icke skall offentliggöra vad hon skriver ...⁴⁰

³⁷ *Rösträtt för Kvinnor 1912:11:04.*

³⁸ *Rösträtt för Kvinnor 1912:09:02.*

³⁹ *Jmf. Schoug 1997.*

Mannens ”konservativa läggning” och begränsande av von Kræmers livsrum beskrevs som ett hot mot kvinnans frigörelse och mot von Kræmers lycka. Genom att ställa sig på von Kræmers sida skapades gemenskap. Att RfK:s läsare hade samma mål som von Kræmer gjorde samhörigheten mer självklar och motpolen blev mannen med det ”grymma förbehållet” med begränsningen av offentlighöret, han blev ”den andra”. von Kræmer blev en hjältinga och en förebild. Förutom att hon ägnade sig åt rörelsen var hon litterärt begåvad, definitivt en kvinna att se upp till.

Att ha en gemensam paroll och bestämda regler är viktigt för en grupp. Om de inom gruppen inte följer de uppsatta normerna blir gruppen splittrad och risken finns att gruppen upplöses. Hierarkierna är en viktig del av normsättningen och får medlemmarna att förstå vad de ska eftersträva. Genom att framställa von Kræmer som ambitiös och som en exceptionell kvinna gjordes hon till förebild och till ett mönster att eftersträva. Men det är inte enbart för att sträva uppåt i hierarkin eller för att bli accepterade som medlemmarna följer hjältingans exempel. I alla sociala sammanhang blir gruppmedlemmar inskolade i det sociala spelet, och idealen blir en ”naturlig” del av en persons fasad.⁴¹ I en grupp med en gemensam identitet och en gemensam roll är det också viktigt att alla i gruppen upprätthåller den gemensamma fasaden. Alla i rörelsen är representanter och om någon missköter sig kan hela gruppens anseende komma i gungning. Men tanke på detta kan ramarna i en grupp bli väldigt snäva.⁴² Fasaden blir också en del av människans självförståelse, genom hjältehistorierna skapas inte enbart en identitet för hjälten utan minst lika mycket för de som associerar sig med henne. RfK var en del av inskolningen och påvisade idealen. Berättelserna om de som la ner sin själ i arbetet, de som lyckades förändra eller de som gav upp det allra viktigaste för att ägna sig helhjärtat åt saken konstruerade inte enbart identitet utan skänkte också hopp och lust och visade möjlighet för andra att följa deras exempel.

2.5 Berättelser och Igenkännande

Händelser, situationer och ideal som betyder något för förmedlaren eller mottagaren är mer eller mindre självklara att berätta om. Men det finns också berättelser om händelser som i sig inte är särskilt betydelsefulla. Dessa berättas för att berättelserna inkluderar en plats eller en person som läsaren känner igen och som ofta också är känd utanför läsarkretsen. En till synes

⁴⁰ *Rösträtt för Kvinnor 1913:01:02.*

⁴¹ *Jmf. Arvidsson 36f och Goffman 2004:39ff.*

⁴² *Jmf. Goffman 2004:147f.*

oväsentlig händelse kan ändå bli betydelsefull om den sker i offentlighetens ljus. Detsamma gäller personer som är berömda, även om berättelsen i sig varken är särskilt viktig, intressant eller unik så blir den betydelsefull på grund av personens berömmelse.⁴³ När en känd person uttalar sig är det fler som intresserar sig än om en okänd person skulle göra detsamma och ofta är det också fler som tar till sig det som sägs. Något som händer på en ”central” plats får mer uppmärksamhet än det som händer i periferin vilket kan göra en synbarligen betydelselös händelse viktig.⁴⁴ En igenkännande berättelse och hjälteberättelsen liknar ofta varandra till det yttre och vanligt är att en igenkännandeberättelse också är en hjälteberättelse och att hjälteberättelsen är en igenkännandeberättelse. Skillnaden ligger i *varför* historien berättas. I hjälteberättelsen berättas det främst för att sätta ideal och igenkännandet används för att skapa intresse och ge status åt historien. I dagens ”skvallertidningar” och även dagstidningarna kryllar det av historier om kändisar. Även om dessa historier vid första anblick är oväsentliga kan de alltså bli viktiga just på grund av kändisskapet. Här från ett tal i Englands underhus 1913:

Jag beklagar att den politiska rösträtten icke betraktats i samma ljus och icke beslutats på samma sätt som den kommunala rösträtten. Jag är alldeles övertygad att varje person, det må vara man eller kvinna, som är kompetent att avgiva sin röst vid valen till Londons stadsfullmäktige, då det gäller kommunala ting, också är kompetent att avgiva sin röst vid ett parlamentsval.⁴⁵

Detta uttalande var inte särskilt unikt, liknande hade sagts många gånger innan och många gånger senare. Varför hamnade just detta yttrande bland ett oräkneligt antal andra i RfK? England var en central plats, det som sades där är viktigt. Positiva uttalanden och händelser gav styrka och hopp för de som arbetade för saken då en till synes viktig person på en till synes viktig plats stod bakom rösträttskvinnorna. Just rapporter från England var vanligt förekommande och fick stor plats i RfK. London som metropol stod i ljuset av nyhetsrapportering även i andra sammanhang och staden var dessutom suffragetternas hemvist vilket förmodligen ökade intresset för platsen ännu mer. Igenkännande gäller som tidigare nämnts minst lika mycket kända personer. Både berättelser *om* dem och berättelser producerade *av* dem väcker intresse. Många idag kända namn återkom ofta i tidningen: Fredrika Bremer, Selma Lagerlöf, Ellen Key, Elin Wägner, Emmeline och Christabel Pankhurst och andra som är mindre kända för flertalet av oss idag, som Frigga Carlberg, Anna

⁴³ Jmf. Schoug 1997:115ff.

⁴⁴ Jmf. Schoug 1997:115ff.

⁴⁵ Rösträtt för Kvinnor 1913:09:01.

Wicksell, Lydia Wahlström, Gulli Petrini, Ann Margaret Holmgren osv. Vad dessa kvinnor, som var kända både inom och utom rörelsen, gjorde, sade eller skrev blev intressant och betydelsefullt. Berättelser om dessa (möjligtvis med undantag för Pankhurstarna som var suffragettledare) var ofta också hjälteberättelser, dessa kvinnor stod högt upp i hierarkin och var viktiga normsättare. Genom gemensamma åsikter med den uppsatta eller kända personen överfördes personens dignitet till rörelsen vilket skapade en identitet av betydelsefullhet.

Sista året av RfK står under rubriken ”Kvinnorörelsens historia i Sverige”, om vad som hade hänt det föregående och dåvarande sekel fram till tidningens utgivande rörande kvinnans rättigheters fram- och motgångar, bl.a. att:

... 1861 upprättades Högre lärarinneseminariet, och många kvinnor tacka den lilla kvinnan med de klara ögonen, *Fredrika Bremer*, för att hon med sin blick för vad hennes stånds kvinnor behövde och sin livliga andes energi bidrog att åstadkomma uppfostringsmöjligheter åt sitt lands kvinnliga ungdom. Ty efter inrättandet av seminariet följde Statens normalskola för flickor 1892 och därmed förbättrades flickskolor i många av Sveriges städer.⁴⁶

Att historien var viktig kan förstås av upprepningar av ämnen i artiklar som tog upp tidigare skeden i kvinnorrättshistorien. En stolthet kan anas och att gruppmedlemmarna gärna identifierar sig med föregångarna som lyckats att genomföra förändringar. En gemenskap skapades inte enbart med då levande kvinnor utan även de tidigare. Fredrika Bremer var en av de mest hyllade och beundrade kvinnoaktivisterna och också en av de tidigaste i Sverige som gjorde något för kvinnans rättigheter. Bremers berömdhet gav naturligtvis extra intresse åt historien, igenkännande, den gemensamma identiteten och de gemensamma erfarenheterna skapade naturligt nog samhörighet och även i den här berättelsen syns hjältinnan, ett ideal att sträva efter. Bremer som blivit erkänd även utanför kvinnorrättskretsar gjorde inte enbart berättelsen betydelsefull för att hålla samman rörelsen och dess identitet, utan gav också erkännande åt det som rörelsens arbete för.

2.6 Berättelser och Kvantitet

Inte bara igenkännande är viktigt för erkännande utan även siffror; storlek och mängd ger legitimitet. 1915 rapporterade RfK från New York där: ”Det var tron på framtiden och fasthållandet vid höga ideal, som lördagen den 28 oktober samlade 45,000 kvinnor under

⁴⁶ *Rösträtt för Kvinnor 1919:11:02.*

fanorna i den jätteparad, som tågade genom staden New Yorks gator”.⁴⁷ Antalet deltagare poängterades, med färre deltagare skulle paraden inte vara värd att rapportera i samma utsträckning. Kvantiteten var så viktigt att det var det första som stod skrivet i artikeln. Att 45,000 personer innebar en *jätteparad* fick läsaren inte missa och avslutningsvis stod det att ”Man beräknade åskådarnas antal till 1,500,000”.⁴⁸ Rörelsen bestod alltså inte av någon liten excentrisk klick utan rösträtten var något som engagerade många, både som aktiva deltagare och som sympatisörer, det var en folkrörelse som måste tas på allvar. Identiteten av att vara många och vanliga kvinnor var viktiga för att bli accepterade.

I en artikel från 1912 står det att: ”Redan år 1907 uttalade etthundrafyrtiotvåusen svenska kvinnor i en petition till riksdagen sin begäran att få politisk rösträtt. Sedan dess har rörelsen varit i oavbruten tillväxt.”⁴⁹ Även här var mängden viktig, 142 000 personer var ett ansevärt antal. Ett argument mot kvinnors rösträtt var som sagts att kvinnor inte ansågs vara intresserade av rösträtten så denna siffra var av stor betydelse. Kvantiteten är ovärderlig, en petition med tio underskrifter skulle inte alls ha varit intressant att beröra.⁵⁰ Något annat som i artikeln uppmärksammades är att rörelsen inte var helt ny, utan det var ”redan 1907” som petitionen lämnades in. Dessa siffror var inte enbart element i berättelser som ger hopp och energi åt rörelsens medlemmar utan var också högst väsentliga i realiteten då de kunde påverka makthavare och folkopinion. Kontinuiteten i rörelsen kunde göra att rörelsen inklusive dess identitet stärktes och upplevdes som stadig och pålitlig.

I nästan varje nummer av RfK fanns en helsida under rubriken ”Arbetet ute i landet” där lokala FKPR rapporterade i korta notiser om sitt arbete. Här skrevs det om möten, föreläsningar och om samkvämskvällar som ofta omtalades som ”talrikt” besökta. Notiserna var korta men många och det gav intrycket av att FKPR-föreningarna var oräkneliga och företagsamma. Det stod också om nystartade föreningar och andan var överhuvudtaget positiv, sällan skrevs något om problem eller om ouppskattade föreläsningar. Uppmuntran och kunskap om övriga föreningar verkade viktiga och stärkte gemenskapen. Känslan av att vara många gav tillförsikt om att målet inte är omöjligt. Kvantitet användes för att bekräfta rörelsens styrka, vilket kunde riktas både inåt: för rörelsens fortsatta energi och utåt: för påverkan och numerärens betydelse hävdades ofta. Tillförsikten av att vara många kunde också ge självförtroende att våga stå för sitt engagemang och sin identitet som rösträttskvinna.

⁴⁷ *Rösträtt för Kvinnor 1915:24:01.*

⁴⁸ *Rösträtt för Kvinnor 1915:24:01.*

⁴⁹ *Rösträtt för Kvinnor 1912:03:01.*

3. Efter rösträttens införande

Resultatet av rörelsens verksamhet är inte det huvudsakliga i uppsatsen eftersom den ska undersöka rörelsens upprätthållande och hur identitet är kopplat till detta. Men eftersom rörelsens resultat är kopplat till rörelsens eventuella sönderfall och hur den förut skapade identiteten eventuellt förändrades blir upplösningen ändå väsentligt. I detta kapitel kommer jag att diskutera vad som hände efter att den allmänna rösträtten röstats igenom första gången 1919. Grundlagen kräver att två riksdagar i följd röstar för ändringen, men LKPR valde att lägga ned RfK redan efter första omröstningen, trots att rösträtsreformen ännu inte var genomförd. I andra röstningen, i 1921 års riksdag, röstade 16 av totalt 150 ledamöter i första kammaren för uppskov och 44 av 230 i andra kammaren vilket innebar att den allmänna rösträtten blev lagstadgad. Strax efter detta upplöstes LKPR. Det kan tyckas som en självklarhet att föreningen upplöstes, men föreningens syfte var, som jag skrev i inledningskapitlet, inte enbart kvinnors rätt att rösta utan också att kvinnorna skulle kunna tillvarata rösträtten. Var uppfattningen i LKPR att kvinnor hade möjlighet att tillvarata rösträtten och att de även i praktiken få lika makt som män?

3.1 LKPR:s splittring och slut

Det optimistiska förhållningssätt som tidigare genomsyrat RfK förändrades paradoxalt nog efter att riksdagen röstat för grundlagsändringen 1919, istället fick pessimismen en allt större plats. När målet är nått, oavsett vad målet är, så tycks det som en förbättring enbart i teorin och inte i praktiken. Det är åtminstone Ellen Keys åsikt när det gällde kvinnans rösträtt:

Tron ej att den verkliga segern är vunnen! Intet *väsentligt* har skett innan kvinnorna löst sig även från de nuvarande partiernas bojor och – samman med likasinnade män – danat ett nytt tvångsfritt parti, där *samvetsfrihet* är den mest väsentliga programpunkten. [---] Ni le kanske redan åt den ej blott gamla men gammalmodiga, som Ni nyss hedrade! Men om femtio år komma de nu leende tyvärr att gråta över Era, i partilivet missbrukade, krafter.⁵¹

De leende skulle komma att gråta då inget väsentligt skulle ske i och med rösträttens införande. Ellen Key tillhörde pessimisternas skara och använde sig av en skuldbeläggande strategi, tidigare fanns inte mycket utrymme för en sådan retorik. Key ville grunda ett nytt

⁵⁰ Jmf. Schoug 1997:139ff.

⁵¹ Rösträtt för Kvinnor 1919:14:01.

parti för att inte kvinnofrågorna skulle komma i skuggan av andra politiska frågor. Hennes vilja var:

Icke ett *kvinnoparti* utan ett parti, som i sig skall innesluta de kvinnor och män, som i främsta rummet vilja vara *människor*, fritt tänkande, personligt väljande, självständigt röstande människor, icke bundna av valmäns partiprogram. Människor som även politiskt handla enligt sin egen välbetänkta övertygelse. Människor, som stå över den partibefallna lydnaden för en *sak*, människor, som endast och allenast känna lydnaden för sitt *samarbete*.⁵²

Key skrev om sitt misstroende mot att den verkliga förändringen skulle ske upprepande gånger i flertalet artiklar. Senare i samma artikel, som citeras ovan, skrev hon att ”Det är olidligt att minnas vad vi gamla drömde om att kvinnan skulle mäktas med sin rösträtt och vad hon nu kommer att sjunka till.”⁵³ Keys identitet som kvinnoaktivist handlade inte enbart om rösträtten och hennes engagemang i kvinnorörelsen skulle komma att fortsätta de få år hon levde efter reformen. Som kontrast till pessimismen kan den tidigare aldrig sinade flod av tillförsikt som fortfarande fanns 1919, exemplifieras med när den franska rösträttsrörelsen drabbades av motgång.

De franska rösträttskvinnorna ha lidit ett tillfälligt nederlag i det att senaten förkastat förslaget om kvinnans politiska rösträtt, som tidigare antagits i deputeradekammaren med övervägande majoritet. Ett förslag att ge rösträtt åt krigsänkor eller släktingar till dem, som stupat i kriget har också fallit igenom.⁵⁴

Den tillfälliga motgången höll i sig i 25 år, Frankrike fick allmän rösträtt 1944. Då artiklar tog upp nederlag så framställdes dessa som övergående motgångar och vanliga var artiklar som handlade om att målet var nära. Om kvinnors rösträtt i Sverige skrev A.M.H. 1912: ”Och nu stå vi närmare målet än någonsin förr genom den kungliga propositionen till riksdagen om politisk rösträtt och valbarhet för kvinnor på samma villkor som för män”⁵⁵

Även ett mellanläge mellan optimismen och svartsynen var vanligt förekommande efter rösträttens genomförande. Kvinnans jämställdhet med mannen när det gällde yrkesmöjligheter, tillgång till utbildning, juridiska spörsmål etc. var vad arbetet nu skulle komma att handla om. ”Det är med rösträtten som med åkerbruksredskap: det riktiga arbetet börjar först sedan man fått dem. Men det är alltid besvärligare att arbeta för ett redskap än

⁵² *Rösträtt för Kvinnor 1919:19:03.*

⁵³ *Rösträtt för Kvinnor 1919:19:03.*

⁵⁴ *Rösträtt för Kvinnor 1919:14:04*

⁵⁵ *Rösträtt för Kvinnor 1912:03:01.*

med detsamma ...”⁵⁶ kunde det låta i de mer optimistiska artiklarna. Kampen för kvinnors rättigheter var inte över men förutsättningarna för arbetet hade blivit bättre.

1919 tog diskussionerna om fortsatt organisering fart. Den ena sidan kände att de äntligen var färdiga och kunde återgå till eller påbörja ett ”normalt” liv. Den andra ville se en fortsatt stark kvinnorättsrörelse i partipolitiskt obundna kvinnoorganisationer. En tredje hållning var att kvinnor skulle agera partipolitiskt tillsammans med män i de redan existerande partierna. Landsföreningens VU skickade 1919 ut en skrivelse med tre förslag. Dessa förslag var: att LKPR skulle upplösas då kvinnor erhållit politisk rösträtt och valbarhet på samma villkor som män, att LKPR skulle fortsätta som en självständig organisation och att LKPR skulle gå samman med Fredrika Bremerförbundet. I praktiken höll LKPR redan att avveckla sin verksamhet och medlemsantalet sjönk kraftigt. Resultatet blev att LKPR upplöstes. Jag

Några av de medlemmar som ville behålla LKPR bildade istället ”Svenska kvinnors medborgarförbund”, SKM. Detta blev aldrig ett stort förbund men var inte heller helt betydelselöst. SKM samlade några av de mest erfarna kvinnorna från rösträttsrörelsen vilka till stor del också var ledande inom andra föreningar, sammanslutningar och organisationer. Förbundet blev ett forum för diskussioner och politisk skolning, här skapade medlemmarna nätverk och satte igång gemensamma aktioner. Andra kvinnor från LKPR utökade eller påbörjade sitt engagemang i andra partipolitiskt obundna föreningar eller i kvinnoförbund inom de redan existerande partierna. Kvinnorna som fortsatte sitt engagemang tog inte, liksom Key, enbart identiteten som rösträttskvinna utan även som kvinnorättskvinna.

3.2 Kvinnors deltagande och villkor

Nu kommer vi till frågan om kvinnan utnyttjade sin rätt att rösta och om kvinnors inflytande inom politiken ökade. I börja var kvinnors valdeltagande lågt, 1921 röstade 47 % av alla röstberättigade kvinnor i Sverige, motsvarande siffra för männen samma år var 62 %. När allmän rösträtt för män infördes 1911 röstade 57 % av de röstberättigade männen, dvs. tio procentenheter fler än kvinnorna tio år senare. Många av männen var å andra sidan inte förstagångsväljare till skillnad från kvinnorna. Majoriteten av männens inkomst låg över inkomststrecket som tidigare varit villkoret för mäns rösträtt, vilket kan vara en förklaring till

⁵⁶ *Rösträtt för Kvinnor 1919:19:01.*

skillnaden.⁵⁷ Skillnaden mellan hur olika klasser röstade var större än skillnaden mellan kvinnor och män, mellan arbetarklassen och överklassen skiljde det drygt 20 procentenheter på 1920-talet. Skillnaden mellan överklassens kvinnor och överklassens män var bara några få procentenheter, dock var skillnaden inom arbetarklassen betydligt större.

Detta innebär att det var skillnaden mellan överklass- och arbetarklasskvinnor som gjorde att mäns och kvinnors valdeltagande skiljdes. Arbetarkvinnor hade mindre möjlighet att ägna sin tid åt politik, de hade ofta långa arbetsdagar och var dessutom ofta dubbelarbetande. Kvinnors låga röstdeltagande sågs som ett problem av manliga politiker och genom att uppmärksamma politiska frågor som antogs intressera kvinnliga väljare gjordes försök att få kvinnors röster. Flera kvinnoförbund inom partierna bildades eller fick större inflytande början av 1920-talet, till stor del för att attrahera dessa väljare.

Dessa förbund och andra kvinnoföreningar arbetade främst med sociala frågor, sådana som inte sågs som rent politiska och inte inkräktade på mäns domäner. Dessa frågor handlade bl.a. om ogifta mödrars och gifta kvinnors rättsliga ställning, prostitution, fattigvård, hygieniska frågor och skolfrågor. Kvinnor inom partierna uppmuntrades ofta att arbeta inom separata förbund som hade obetydlig makt, däremot ignorerades kvinnors låga representation i riksdag och regering. Kvinnorepresentationen i riksdagen var på 1920-talet 1,5 %. Fem kvinnor röstades in 1922 och tio år senare röstades ytterligare en kvinna in. Kvinnors valbarhet var i praktiken i princip obefintlig och det fåtal kvinnor som satt i riksdag och i politiska kommittéer osynliggjordes och hade obetydlig makt. Under 1940-talet, när den första kvinnan fick en ministerpost, var färre än 5 % av riksdagsledamöterna kvinnor medan valdeltagandet började närma sig männens. Sedan slutet av 1960-talet har skillnaden mellan kvinnors och mäns valdeltagande varit liten, kvinnor har till och med under vissa år legat någon procentenhet högre. Men fortfarande 1973 var bara 15 % av ledamöterna kvinnor och sammanlagt hade endast fem kvinnor varit statsråd sedan kvinnor blivit valbara. Efter socialdemokraternas initiativ med ”varannan damernas” på 1990-talet ändrades dock läget snabbt då också många andra partier följde exemplet med ”varvade listor”. Det är fortfarande färre kvinnor i riksdagen men det är ingen markant skillnad längre, könsfördelningen är ca 45/55 och i regeringen är den ca 50/50.

En orsak till det låga röstdeltagandet i början kan ha varit att kvinnors närvarande i vallokalen sågs som olämpligt även efter den allmänna rösträttens införande. Att beträda en vallokal med en rösträttssedel var att demonstrera sin identitet som kvinnosakskvinna vilket

⁵⁷ *Inkomststreckat innebar att endast män med en årsinkomst över 800 svenska kronor hade rösträtt.*

ofta innebar trakasserier och förlöjliganden. Att kvinnor inte heller hade röstvana var troligtvis också en bidragande orsak. Enligt Rönnbäck innebar rösträtten i början ingen egentlig förändring för kvinnorna eftersom proportionella val hade införts innan den allmänna rösträttens införande. Istället för att rösta in *en* person så röstades hela partier in i riksdagen. Den egentliga maktkampen utkämpades *inom* partierna till skillnad från tidigare då den utspelades i riksdagen. Detta innebar också att kvinnor hade svårare att komma in i riksdagen eftersom det var partierna och inte främst väljarna som valde vilka inom partiet som skulle sitta i riksdagen. Då män hade makt inom partierna upplevdes inte kvinnorna som något större hot, vilket kan ha varit en orsak till att den allmänna rösträtten infördes.⁵⁸ Den låga representationen minskade med största sannolikhet även motivationen att rösta bland kvinnorna. När kvinnors röstande tilltog, ökade också kvinnors makt inom partierna och i och med att representationen ökade steg valdeltagandet.

Många förbättringar gällande kvinnors villkor i samhället skedde under 1800-talet, så som lika arvsrätt, att ogifta kvinnor kunde bli myndiga, att kvinnor fick rätt att ta vissa akademiska examina osv. och efter rösträttens införande har kvinnors möjligheter och rättigheter utökats. Att jämställdhet ökar i teorin behöver inte innebära att jämställdheten ökar i praktiken, att förändringen inte skedde i realiteten är något som Ellen Key var övertygad som vi sett i tidigare citat: ”Tron ej att den verkliga segern är vunnen! Intet *väsentligt* har skett innan kvinnorna löst sig även från de nuvarande partiernas bojar ...”.⁵⁹ Enligt Östberg förskjuts makten allt eftersom kvinnor får tillgång till olika områden. Som redan nämnts förflyttades makten från riksdagen till partierna innan kvinnorna hade möjlighet att bli riksdagsledamöter och en stor del av den politiska makten flyttades också till de statliga ämbetsmännen där kvinnor inte accepterades och småningom till näringslivet då kvinnor fick större inflytande i partipolitiken, där kvinnor traditionellt inte hade makt. Östberg menar också att kvinnor i och med rösträtten fick *villkorliga* medborgerliga rättigheter. Så länge ”rättigheterna” inte innebar att kvinnan hamnade i en position där hon kunde bestämma över en man accepterades dem. En kvinna i riksdagen eller ännu värre, i regerings- eller chefsposition innebar att hon bestämde över män. Kvinnan vann i och med rösträtten rätten att välja vilken man som skulle fatta beslut åt dem.⁶⁰

⁵⁸ Rönnbäck 2004:43f.

⁵⁹ Rösträtt för Kvinnor 1919:14:01.

⁶⁰ Faktaunderlag för kapitel tre ur Rönnbäck 2004, Östberg 1997 samt Björk 2001.

4. Avslutning

Mitt syfte med uppsatsen var att se hur individen genom sitt deltagande i en social rörelse skapade gruppens identitet. Från början förutsatte jag *att* sociala rörelser via den deltagande individen skapade en identitet, både kollektivt och individuellt, och min teori var att berättelser var viktiga för detta identitetsskapande. Jag har utgått från de synliga aspekterna av rörelsens upprätthållande istället för att se vilka processer som lett fram till den sociala rörelsens existens. De synliga aspekterna är i det här fallet berättelserna, vilka upprätthåller rörelsen. Genom att aktivt delta i de berättelser som skapades i rörelsen kunde medlemmarna formera sin identitet utifrån den bild de tillsammans skapade. Det väsentliga är inte vilken identitet de tog utan *att* det fanns en gemensam identitet att sluta upp kring. Jag ser det som att RfK uteslutande bestod av olika sorters berättelser och att allt innehåll i tidningen skapade bilder av rörelsen. Att mina valda perspektiv; igenkännande, hjälteberättelser, kvantitet återkom under hela RfK:s livstid ser jag som ett tecken på att dessa varit viktiga för rörelsens upprätthållande. Dessa bidrog till skapandet av det *vi* som präglade hela RfK och detta *vi* konstruerade en idé om gemenskap och en gemensam konstruerad identitet. När det gäller sociala rörelser är det till stor del berättelser om målet och om gruppens deltagare som engagerade individer med en tro på rättvisa, som knyter samman rörelsen, men gemenskapen konstrueras även utifrån andra föreställt gemensamma drag. När rörelsen väl nått sitt mål finns ingen gemenskap att knyta an till och rörelsen upplöses. I föregående kapitel visade jag hur identiteten som rösträttskvinna upplöstes i och med rösträttens införande och *om* rörelsens existens skulle fortsätta i någon form krävdes ett omskapande av den gemensamma identiteten.

I inledningen definierade jag en social rörelse som en organiserad grupp av människor som eftersträvar social förändring och som har förankring i det civila samhället. I den sociala rörelsen krävs solidaritet gentemot gruppen; en samhällig konflikt samt en föreställning om att det genom kollektivt agerande finns en möjlighet att genomföra förändringen. Kvinnorösträttsrörelsen levde upp till definitionen; de eftersträvade en ny samhällsordning och det fanns en konflikt mellan rörelsen och den rådande föreställningen om att kvinnor inte borde berättigas rösträtt samt med de politiska makthavarna. Solidariteten krävde ett kollektivt att känna solidaritet gentemot, och kollektivets gemenskap krävde en gemensam identitet vilket skapade ett *vi*. Den samhälliga konflikten gjorde gemenskapen starkare genom att kontrastera gruppens identitet mot motståndarnas. Kvinnors rätt till att rösta fick efterhand förankring i samhället och tron på förändring växte därmed starkare. Om rörelsen inte trott på

att förändring var möjlig genom gemensamt handlande skulle rörelsen inte ha existerat, istället skulle eventuellt enskilda individer arbetat individuellt med rösträtten. Solidaritet var viktigt för att hålla samman rörelsen och att solidaritet fanns i rösträttsrörelsen kan vi se genom de artiklar i RfK som visade på en vänlig inställning till andra medlemmar i rörelsen. Om solidariteten inte funnits skulle inte gruppen kunnat arbeta som ett kollektiv utan istället blivit splittrad.

När den nämnda sociala konflikten blivit löst genom att kvinnor fått rösträtt, ansåg många, som nämnts i tidigare kapitel, att det inte fanns någon anledning till rörelsens fortsatta existens. Men rösträttsrörelsen arbetade var inte enbart att kvinnan skulle få rösträtt utan också att hon skulle ha möjlighet att tillvarata den. Rösträttsrörelsen var dessutom, enligt min mening, en del av en större rörelse som arbetade för kvinnors rättigheter i samhället. Den del av rörelsen som var direkt kopplad till svensk kvinnas rätt att rösta upplöstes men kvinnorrättsrörelsen upphörde inte att existera men transformerades och fokuserade på andra frågor. De individer som identifierade sig som kvinnorrättskvinna fortsatte att vara en del av den bredare rörelsen. Till viss del gick kvinnorrättsrörelsen som social rörelse ändå indirekt förlorad genom rösträttens införande då detta innebar en möjlighet att arbeta med kvinnorrättsfrågor inomparlamentariskt. Om detta ska ses som en förlust eller en vinst låter jag vara osagt. Mitt syfte har inte varit att undersöka om identitetsskapande varit betydelsefullt för att nå fram till målet utan som tidigare sagts; att se hur identiteten konstruerades i rörelsen.

Jag tror att den gemenskap jag har tagit upp är viktig för sammanhållandet av alla grupper i samhället och att det inte är specifikt för sociala rörelser, något jag inte hade i åtanke i uppsatsens startskede. Gemenskap, en gemensam paroll och en gemensam identitet är betydande för grupperns existens. Naturligtvis behöver inte identiteten vara identisk med de andra aktörerna i gruppen men någon eller några gemensamma beröringspunkter krävs. Den gemensamma identiteten inom gruppen behövs för sammanhållningen vilken konstrueras och upprätthålls av gruppmedlemmarna. En gemensam kod, t.ex. en särskild jargong, är något som bl.a. sotare är kända för, vilket är ett sätt att utesluta icke invigda och därmed skapa ett vi och gemenskap. Även lojalitet är avgörande, en läkares brister tas helst inte upp utanför gruppen då detta kan få hela läkargruppens anseende ur balans. Inom gruppen kan däremot en kollegas misstag diskuteras ingående.

Identiteter inom kollektivet skapas utifrån förmedlandet, dvs. berättandet av egenskaper som är positiva för gruppen. Egenskaperna skapar en vi-känsla och genom jämförelse med andra skapas en motbild. Om någon av förutsättningarna för gruppen ändras (som att målet är nått) är risken stor att gruppen upplöses om gruppen inte lyckas förändra identiteten.

Med denna uppsats hade jag en önskan om att påbörja en diskussion om relationen mellan sociala rörelser och statlig politik. Som jag visat är kraften i en social rörelse den starka känsla av gemenskap, vilken många gånger är relaterad till det negativa bemötande rörelsen får i samhället och av makthavare. Lyhördhet och respekt från makthavare kan skapa konstruktiva lösningar medan avståndstagande och motstånd kan leda till svåröverbärliga klyftor i samhället. Om politiker lär sig att identifiera sociala rörelser och förstå innebörden av dem kan också en dialog påbörjas med utsatta grupper som inte har möjlighet att utnyttja de kanaler för medbestämmande som existerar. Genom identifikationen kan alltså samhället förstå vilka som inte kan göra sig hörda.

En tanke som fötts under arbetets gång är att medlemmar i den sociala rörelsen med fördel bör vara medvetna om vad en framgång kan leda till. I kvinnorösträttsrörelsen kan vi konstatera att kampen för jämställdhet visserligen tog ett steg framåt när kvinnor fick rösträtt men också att detta till viss del innebar ett *skenbart* framsteg, detta kan bero på att övertygelsen om kvinnors likvärdighet med män ännu inte var etablerat i samhället. En teori är att kvinnor efter rösträttens införande enbart fick del av makten på pappret, oavsett om detta stämmer eller inte var jämställdheten inte löst i och med den allmänna rösträttens införande. Eftersom många av de tidigare aktiva rösträttskvinnorna ansåg att rösträtten var målet och inte tycktes anse att mer behövdes för ett rättvist samhälle, försvagades också kvinnoröströrelsen efter den allmänna rösträttens införande.

5. Källor

Arvidsson, Alf 1999: *Folklorens former*. Studentlitteratur, Lund.

Björk, Gunnela 2001: "Det politiska vardagsarbetet för rösträtt och medborgarskap" i Jonsson, Christer (red.) *Rösträtten 80 år – Forskarantologi*. Justitiedepartementet, Stockholm.

Butler, Judith 2005: "Imitation och genusmyteri" (org. "Imitation and Gender Subordination" i Fuss, Diana (red.): *Inside/Out; Lesbian Theories*, 1991) Rosenberg, Tiina (red.): *Könet brinner!*. Bokförlaget Natur & Kultur, Stockholm.

de Beauvoir, Simone 2001 (1949): *Det andra könet* (org. *Le deuxième sexe*). Nordstedts förlag, Stockholm.

Ehn, Billy/Frykman, Jonas/Löfgren, Orvar 1999 (1993): "Inledningen" i *Försvenskningen av Sverige: Det nationellas Förvandlingar*. Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm.

Ehn, Billy/Löfgren, Orvar 1994 (1982): *Kulturanalys*. Gleerups Förlag, Malmö.

Florin, Christina/Rönnbäck, Josefin 2001: "Gamla och nya rum i politiken: Kvinnorösträttsrörelsen som bildningsprojekt" i Jonsson, Christer (red.) *Rösträtten 80 år – Forskarantologi*. Justitiedepartementet, Stockholm.

Giddens, Anthony 1999 (1991): *Modernitet och självidentitet. Självet och samhället i den senmoderna epoken* (org. *Modernity and self-identity. Self and Society in the late moderna age*). Daidalos, Göteborg.

Goffman, Erving 2004 (1974): *Jaget och Maskerna – En studie i vardagslivets dramatik*. (org. *The Presentation of Self in Everyday Life*). Nordstedts Akademiska Förlag, Stockholm

Hacking, Ian 2000 (1999): *Social konstruktion av vad?* (org. *The social construction of what?*). Thales, Stockholm

Löfgren, Orvar 1999 (1993): "Nationella arenor" i Ehn /Frykman/Löfgren *Försvenskningen av Sverige: Det nationellas Förvandlingar*. Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm.

Melucci Alberto 1992 (1989): *Nomader i nuet. Sociala rörelser och individuella behov i dagens samhälle* (*Nomads of the present. Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society*). Daidalos förlag, Göteborg.

Peterson, Abby/Thörn, Håkan 1992. "Introduktion", i Melucci, Alberto: *Nomader i nuet: Sociala rörelser och individuella behov i dagens samhälle*. Daidalos förlag, Göteborg.

Rönnbäck, Josefin 2004: *Politikens genusgränser – Den kvinnliga rösträttsrörelsen och kampen för kvinnors politiska medborgarskap 1902-1921*. Bokförlaget Atlas, Stockholm.

Schoug, Fredrik 1997: *Intimita samhällsvisioner – sporten mellan gigantism och gigantism*. B Östlings Bokförlag Symposium, Stockholm.

Thörn, Håkan 1997: *Modernitet, sociologi och sociala rörelser*. Göteborgs Universitet, Göteborg.

Thörn, Håkan 1997: *Rörelser i det moderna – Politik, modernitet och kollektiv identitet i Europa 1789-1989*. Tiden Athena, Stockholm.

Östberg, Kjell 1997: *Efter rösträtten – Kvinnors utrymme efter det demokratiska genombrottet*. Brutus Östlings Bokförlag Symposium, Stockholm/Stehag.

Rösträtt för kvinnor (RfK) år 1912-1919, följande artiklar och notiser:

- RfK 1912:01:02, Ann Margaret Holmgren, f .Tersmeden ”Vad våra vänner säga”.
- RfK 1912:03:01, A.M.H. ”Kvinnornas dag”.
- RfK 1912:04:04, Martina G. Kramers ”Vad våra vänner säga – Rösträtt för Kvinnor”
- RfK 1912:05:03, ”Kvinnornas dag – Opinionsmöte över hela landet.
- RfK 1912:09:02, ”Öppet brev från Ellen Key till LKPR:s medlemmar”.
- RfK 1912:11:04, ”En vädjan till de engelska suffragetterna”.
- RfK 1912:12:03, Gulli Petrini: ”Kvinnorättens riksdagshistoria”.
- RfK 1912:20:01, W.E. Gladstone.
- RfK 1913:01:02, A.M.H ”Lotten von Kræmer“
- RfK 1913:09:01, Lord Hugh Cecil.
- RfK 1913:18:01, Oscar Nontelius.
- RfK 1915:02:01, Signe Bergman ”Till International Woman Suffrage Alliance”.
- RfK 1915:03:02 (a), Observatör ”Till rösträttsföreningarna landet runt”.
- RfK 1915:03:02 (b), Hilda Sachs ”När få vi kvinnor gatufri?”.
- RfK 1915:24:01, ”Jätteparad i New York – 45,000 kvinnor under rösträttsbanéret”.
- RfK 1918:20:01, Rosika Schwimmer.
- RfK 1919:10:01, Gulli Petrini ”Kvinnorna och statstjänsterna”.
- RfK 1919:10:02, Maria Almén ”Katolsk och protestantiskt i medeltid och nutid”.
- RfK 1919:11:01, ”Kvinnan – Medborgaren”.
- RfK 1919:11:02, ”Kvinnorörelsens historia”.
- RfK 1919:12:02, ”L. K. P. R:s extra centralstyrelsemöte”.
- RfK 1919:12:04, Naima, Sahlbom ”Intryck från kvinnokongressen i Zürich”.
- RfK 1919:14:01, Ellen Key ”Ett tack och en bön”.
- RfK 1919:14:02, Ester Åkesson-Beskow ”Vad säga kvinnorna själva?”.
- RfK 1919:14:04, ”Frankrike”.
- RfK 1919:19:01, A.W. ”På backens krön”.
- RfK 1919:19:03, Ellen Key ”Skola kvinnorna bilda ett nytt parti?”.